

**РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МИНУЛОГО В УКРАЇНСЬКОМУ
ДЕРЖАВНОМУ МУЗЕЇ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД:
кінець 80-х – перша половина 90-х років ХХ ст.**

Мета роботи полягає у тому, щоб висвітлити стратегії репрезентації та інтерпретації минулого в Українському державному музеї історії Великої Вітчизняної війни у перехідний період кінця 80-х – першій пол. 90-х років ХХ ст., беручи до уваги зовнішні й внутрішні чинники, що вплинули на їхнє формування. **Методологія.** Скептичний емпіризм. **Наукова новизна.** Вперше висвітлюються стратегії репрезентації та інтерпретації минулого в зазначеному музеї та з'ясовані основні чинники, що вплинули на їхнє формування. **Висновки.** На стратегії репрезентації та інтерпретації минулого у вказаному музеї впливали: крах радянської пропаганди та боротьба з її символами, плюралізація та оновлення інструменталізації історичної політики. Вплив цих чинників призвів до формування стратегій: опціонального розширення профілю музею (залежно від зовнішніх викликів), підстроювання наявних репрезентацій та інтерпретацій під український народницький наратив (у його вульгарній формі) з одночасним збереженням, наскільки це можливо, радянського варіанту історичної пам'яті про Другу світову війну, посилення уваги до антропологічного виміру війни, дрейф від глорифікації радянського історичного міфу до славлення військового подвигу рядових солдатів та вшанування пам'яті полеглих. Крім того, музей зайняв вичікувальну позицію, закрившись на трьохрічну реекспозицію, даючи проблемам, що постали перед закладом, можливість вирішитися самим собою. Зайнявши таку "антикрихку" (за Н.Талебом) позицію, коли деструктивний вплив іде на користь, музей зумів зберегтися, незважаючи на намагання його опонентів кардинально змінити, а то й взагалі припинити його роботу. Отримані результати дослідження були необхідними для подальшого дослідження репрезентацій та інтерпретацій музею Великої Вітчизняної війни після завершення реекспозиції у 1994 р.

Ключові слова: Національний музей історії України у Другій світовій війні, Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни, стратегії музейних репрезентацій та інтерпретацій минулого.

Руденко Сергей Борисович, кандидат культурологии, докторант Киевского национального университета культуры и искусства

Репрезентации и интерпретации прошлого в Украинском государственном музее истории Великой Отечественной войны в переходной период: конец 80-х – первая половина 90-х годов ХХ века

Цель работы состоит в том, чтобы осветить стратегии репрезентации и интерпретации прошлого в Украинском государственном музее истории Великой Отечественной войны в переходный период конца 80-х – первой пол. 90-х годов ХХ в., учитывая внешние и внутренние факторы, повлиявшие на их формирование. **Методология.** Скептический эмпиризм. **Научная новизна.** Впервые освещаются стратегии репрезентации и интерпретации прошлого в указанном музее, а также выявлены основные факторы, повлиявшие на их формирование. **Выводы.** На стратегии репрезентации и интерпретации прошлого в музее повлияли: крах советской пропаганды и борьба с ее символами, плюрализация и обновление инструментализации исторической политики. Влияние этих факторов привело к формированию следующих стратегий: опционального расширения профиля музея (в зависимости от внешних вызовов), прилаживания имеющихся репрезентаций и интерпретаций в ключе украинского народнического нарратива (в его вульгарной форме) с одновременным сохранением, насколько это возможно, советского варианта исторической памяти о Второй мировой войне, усиление внимания к антропологической стороне войны, дрейф от глорификации советского исторического мифа к прославлению военного подвига рядовых солдат и памяти погибших. Кроме того, музей занял выжидательную позицию, закрывшись на трехлетнюю реекспозицию, давая проблемам, которые стоят перед заведением возможность решиться самим собой. Заняв такую "антихрупкую" (по Н.Талебу) позицию, когда деструктивное влияние идет на пользу, музей сумел сохраниться, несмотря на попытки его оппонентов кардинально изменить, а то и вообще прекратить его работу. Полученные результаты исследования были необходимы для дальнейшего исследования репрезентаций и интерпретаций музея Великой Отечественной войны после завершения реекспозиции в 1994 г.

Ключевые слова: Национальный музей истории Украины во Второй мировой войне, Украинский государственный музей истории Великой Отечественной войны, стратегии музейных репрезентаций и интерпретаций прошлого.

Rudenko Serhii, PhD in Cultural studies, Doctoral student, Kyiv National University of Culture and Arts

Representations and interpretations of the past in the Ukrainian state museum of the history of the Great Patriotic war in the transition at the end of 1980s – at the beginning of 1990s

Purpose of Article. The goal of the work is to detect strategies of representations and interpretations of the past in the Ukrainian state museum of the history of the Great Patriotic war in the transition at the end of 1980s – at the beginning of 1990s with consideration of the external factors, which had influenced on its molding. **Methodology.** The main method is skeptical empiricism. **Scientific Novelty.** The author is the first who reveals the strategies of representations and interpretations in the mentioned museum at the researched period. **Conclusions.** The external factors, which had influenced on strategies of representations and interpretations of the past in that museum, were the end of the Soviet propaganda, struggle with its symbols, multiplicity of historical politics and its new instrumentalization. In this regard, the strategies of museum representations and interpretations were options of main museum theme, tweaking of existing mu-

seum representations and interpretations. The Soviet narrative was, generally, saved with some changes such as hybridization with Ukrainian people narrative in its vulgar form. Also there were the emphasized anthropological sides of the WWII, transition from the glory of the soviet historical myth about WWII to the glory of ordinary soldiers, and honoring the memory of victims. The museum waited for self-organization in this problem. This anti-fragile (according to N.N.Taleb, when objet after harming has become better, than it was before harming) position of museum was the key of survival in the time, when somebody wanted to extremely changed it, or closed it at all. The results of this investigation will be highlighted in the further research of representations and interpretations of the past in the Ukrainian state museum of the history of the Great Patriotic in times after the great re-exposition in 1994.

Keywords: National museum of the history of Ukraine in the WWII, the Ukrainian state museum of the history of the Great Patriotic war, museum strategies of representations and interpretations of the past, museum strategies of representations and interpretations of the WWII.

Актуальність теми. Науковці, що досліджують музейну справу, майже не приділяють уваги основним результатам роботи музею – репрезентаціям та інтерпретаціям минулого. Через це культурологія та музеологія досі не можуть дати відповідь на питання, як саме змінюється ідентичність музейної інституції, в чому полягає соціокультурна роль музею у сучасних умовах. Поруч із цим, великої актуалізації в суспільстві й у науковому середовищі набули проблеми репрезентації минулого (у вигляді сконструйованої історичної пам'яті, стихійно сформованих колективних уявлень про минуле, історичної журналістики тощо). Незважаючи на те, що музей є спеціальною культурною інституцією, яка працює із цими репрезентаціями, його роль як своєрідного медіатора, не стала предметом окремих ґрунтовних досліджень. Це стосується навіть такої популярної у громадському та науковому дискурсах теми, як Друга світова війна.

Репрезентації та інтерпретації Другої світової війни досліджувалися працівниками однойменного київського музею, зокрема В. О. Жуковським, О. С. Артьомовим, Л. В. Легасовою, Н. О. Шевченко та ін. [11, 13]. Їхні дослідження характеризуються тим, що вони мають перспективний характер і стосуються вдосконалення музейних репрезентацій та інтерпретацій після завершення реекспозиції у 1994 р. Серед цих праць виділяються журналістські замітки В. О. Жуковського [5, 6], які відображають ситуацію в музеї у період, коли відбувалася реекспозиція між 1991–1994 рр. Проте його роботи не є аналізом зовнішньої та внутрішньої ситуації, що зумовлювала пошуки оптимальних стратегій репрезентації та інтерпретації минулого в музеї Великої Вітчизняної, а, скоріше, цінним джерелом інформації, що описує ті події.

Мета дослідження полягає у тому, щоб висвітлити стратегії репрезентації та інтерпретації минулого в Українському державному музеї історії Великої Вітчизняної війни у перехідний період кінця 1980-х – I пол. 1990-х рр., беручи до уваги зовнішні й внутрішні чинники, що вплинули на їхнє формування.

Виклад основного матеріалу. Вже з кінця 1980-х рр. Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни опинився у незвичному для себе соціальному середовищі: лібералізація суспільного життя виявила неоднорідність громадської думки. Радянська влада в її історичній перспективі почала розглядатися також і у альтернативному, часто, негативному ключ. Йшла деконструкція базових положень офіційної пропаганди. В таких умовах Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни, який фактично, був одним із осередків пропаганди, вимушений був врешті-решт вступити у загальносуспільну дискусію. У статті від 4 травня 1990 р. директор Українському державному музеї історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. В. А. Козлов [15] вимушений був виправдуватися за те, що через секретність, музей не міг раніше надавати відвідувачам достовірні дані, зокрема про воєнні втрати. Насправді ж, у цьому не було ідеологічної необхідності.

Директор В. А. Козлов звертав увагу на те, що експозиція постійно уточнюється згідно з новими даними, які з'являються в результаті наукових досліджень, які проводяться, зокрема, на базі музею. Отже, музейна інституція мала реагувати на процеси емансипації науки від пропаганди. Втім, ці важливі з точки зору оживлення застиглих у радянський час інтерпретацій та репрезентацій минулого тези, все ж, були висловлені у контексті відстоювання надбань Великого Жовтня, втілення ленінських ідей тощо. Керівник музею перебував у очікуванні офіційної версії нової "історичної правди".

У 1990 р. в Музеї Великої Вітчизняної війни відбулася виставка, присвячена масовому знищенню євреїв у Бабиному Яру. В контексті музейного відображення війни 1941–1945 рр. ця тема була піднята знову після 50-ти річної перерви – з часу функціонування виставки "Партизани України" (1946–1950 (1951) рр.).

Меморіал став однією із тем протистояння, що розгорнулося між представниками націонал-патріотичного українства та носіями лівих ідей. Останніх об'єднувала ностальгія за СРСР, перших – прагнення відновити історичну справедливість, а, отже, дерадянізувати, чи декомунізувати соціально-політичний та соціально-культурний політичний ландшафт України.

Державна влада з 1990 р., сформована, переважно, з числа колишніх представників партійної номенклатури, симпатизувала лівим консервативним ідеям, сформульованим за часів СРСР, проте, зважаючи на нову роль українських державотворців, мала здійснювати також, підтримку правих. Керівники суверенної, а згодом і Незалежної України ставили собі за основоположну мету утримання політичної влади, й будь-які політико-ідеологічні концепції, включаючи описані вище, розглядалися ними, в першу чергу, як інструмент досягнення цієї мети [8, 16].

Одним із перших до актуалізації Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. в контексті політичного протистояння вдався голова Верховної Ради УРСР Л.М.Кравчук [3]. У своїй промові, виголошеній 20 серпня 1991 р. на території меморіального комплексу з нагоди відкриття виставки, присвяченій обороні Києва 1941 р., він майже ні слова не сказав про основну тематику заходу. Проте багато говорив про Державний комітет з надзвичайного стану (рос. ГКЧП), про його протизаконність і шкоду для суверенної України. В промові простежувалися алюзії неприпустимості "умиротворення агресора", в даному випадку, ГКЧП. Голова ВР УРСР підкреслював, що думка кожної людини, й, зокрема, ветерана має особливу вагу. Зазначимо, що у 1991 р. в Україні нараховувалося понад 1 млн учасників війни (принаймні, 1,1 млн було станом на серпень 1993 [12]), котрі були важливим сегментом українського електорального поля, особливо, враховуючи їхню потенційну прихильність до консервативного ГКЧП.

З початку 1990-х історична політика перестала бути монолітною. Багато залежало від того, хто саме знаходився при владі, яку із найвищих посад він обіймає, яких поглядів він дотримувався в конкретний момент – націонал-демократичних (прозахідних), ліво-ностальгічних (проросійських) або гібридних. Як правило, кожна із сил послугоувалася досить усталеним набором історичних уявлень. Виходячи із цього, дії найвищих посадовців у сфері історичної політики характеризувалися багатовекторністю та публічною конфліктогенністю. Музей Великої Вітчизняної, опинився у незвичній ситуації. Необхідно було або обирати між осередками політичної сили, або лавірувати між ними, або не зважати на них, поставивши, врешті-решт наукову об'єктивність над політичною доцільністю.

Водночас боротьба між правими і лівими навколо музею тривала. Націонал-демократи вважали, що музей Великої Вітчизняної мав бути перетворений на культурний центр, під девізом: "Дивіться, пам'ятайте, щоб подібне не повторилося ніколи" [18]. Ці побажання супроводжувалися закидами на недостатню "українськість" музею, його реакційну комуністичність. Багато критичних зауважень висловлювалося щодо образу "Батьківщини-Матері", яка, на думку "свідомих" українців, були нічим іншим, як "апофеозом антиукраїнства", "жахливою зденаціоналізованою Валькірією", "склепаною із безцінного для інвалідів війн титану" [18] (зазначимо, що теза про дорогі титанові пластини була, зрештою, неодноразово спростована – пам'ятник, насправді, був виготовлений із більш дешевої неіржавіючої сталі; образ Валькірії є досить слушним: за легендою, валькірії підбирає на полі бою найхоробіших серед загиблих воїнів, щоб доправити їх у Вальхаллу – рай героїв. Дисонує з цією ідеєю лише давньогерманське походження легенди).

У відповідь ліве крило громадськості вимагало припинити атаку на музей. Від імені ветеранів війни, вони звертали увагу на необхідність збереження історичної правди, недопущення переписування історії, блюзнірського ставлення до пам'яті про Подвиг у Війні, маргіналізації ветеранів, відходу від основного завдання Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. – героїко-патріотичного виховання молоді [2].

З серпня 1991 р. представники української громадськості національно-демократичного спрямування почали піднімати питання про реформатування роботи Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. Перш за все, вони виступали за передачу адміністративного корпусу музею для експонування збірки І.Гончара – українського митця, колекціонера українських етнографічних пам'яток, дисидента, який репрезентував національно свідомих ветеранів війни. Ініціатива націонал-демократичної громадськості була підтримана політичним керівництвом України, зокрема, Л.М.Кравчуком [4]. В результаті, на початку 1992 р. в одному із приміщень музею війни 1941-1945 рр. (колишній будинок командувача Київського воєнного округу) було розгорнуто автобіографічну виставку І. Гончара, на якій були представлені його твори [17]. Ця виставка, що діяла до 1994 р. [14], передбачалася як пролог до музею Гончара, що мав згодом розміститися у приміщенні переданої меморіальному комплексу [5] колишньої генерал-губернаторської канцелярії. Саме там (а не в адміністративному корпусі) на початку 1994 р. музей Івана Гончара, зрештою, розпочав свою роботу [7]. Отже, з одного боку, Музей Вітчизняної війни відстояв свої приміщення, й завдяки цій символічній перемозі посилив свої позиції перед загрозою можливого розформування (в ході стихійної "декомунізації" початку 1990-х). З іншого - перед ним постала проблема трансформації свого профілю й оновлення стратегій репрезентації та інтерпретації профільної теми.

З кінця 1991 р. в Українському державному музеї історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. розпочалася робота по реекспозиції. Директор Музею В.А.Козлов вважав [10], що оновлення мають торкнутися, насамперед, тих аспектів репрезентації та інтерпретації історії війни, які набули в історичній свідомості контроверсійного характеру. Декларуючи зміни, директор, втім, вважав за необхідне не вийти за рамки суперечності, а обрати одну із тез. Наприклад, у відповідь на поширену на той час думку про неготовність СРСР до війни, він вважав за потрібне протиставити матеріали про контрзаходи радянських військ, серед яких контрудар під Перемишлем, танкові битви в районі Бродів, десант на Дунаї. Ці дії армії СРСР дозволили затримати німців у їхньому просуванні углиб радянської території. Як бачимо, директор намагався за будь-яку ціну зберегти попередні інтерпретації подій війни, коли поразки розглядалися як успішні заходи зі знекровлення ворога.

Консерватизм В.А.Козлова хоч і гальмував необхідні реформи стратегій репрезентації та інтерпретації історії в музеї Великої Вітчизняної, все ж вберіг його також і від необачних дій щодо заміни радянської

ідеології на новостворену у ЗМІ та літературі міфологію війни. Зазначимо, що під час деконструкції радянського бачення війни, досить часто на перший план виходив не науковий аналіз, а нічим необґрунтоване ствердження протилежного. В даному випадку, утвердженій радянським агітпропом тезі про переваги радянської армії над військами нацистів, фашистів, імперіалістів, мілітаристів капіталістів протиставлялася антитеза про цілковиту неготовність СРСР до війни. Опосередкованим доказом на користь цієї антитези була оманливість радянської пропаганди. Проте така дискурсивна операція, може стати вихідною точкою для наукової гіпотези, проте не для наукового твердження.

Музей, який на початку 1990-х рр. вже не перебував під пильним партійно-ідеологічним контролем, міг би, нарешті, покласти в основу музейної репрезентації науково обґрунтовані інтерпретації історії, спираючись як на внутрішній музейний науковий потенціал, так і на здобутки наукового співтовариства. Проте, директор музею В.А.Козлов не зміг відійти від усталеної ідеологічної догматики.

Нового прочитання в музеї, на думку В.А.Козлова, мала зазнати тема, присвячена обороні Києва. В рамках "докорінних змін" особлива увага мала бути приділена аналізу боїв на Південно-Західному фронті (за висловом директора на "так би мовити, "українському напрямку") [10]. В чому полягає новизна підходу не зовсім зрозуміло, оскільки перебіг війни в Україні і раніше зображувався досить повно. Також важко досягнути, як саме оборону Києва можна розглядати інакше, ніж в контексті бойових дій на Південно-Західному фронті (в який було реорганізовано Київський (!) особливий воєнний округ). На основі розсекречених документів планувалося показати як "московська верхівка" скоувала ініціативу командувача округу М.П.Кирпоноса, що, дійсно, оновлювало музейну репрезентацію війни. Разом з тим без змін, порівняно із радянським періодом (хоча директор подавав це в інноваційному ключі), мав залишитися підхід до розкриття в музеї теми нацистської окупації, партизанського та підпільного руху, українського внеску в перемогу за межами України.

Традиційне для радянської музейної репрезентації історії Другої світової війни завершення експозиції демонстрацією актуального становища (трудова звитяга, рішення компартії, спрямовані у майбутнє та ін.) В.А.Козлов вважав за необхідне замінити на відображення музейними засобами сучасного стану у Збройних Силах України, Національній гвардії, прикордонних військах України. Отже, профіль музею мав змінюватися у військово-історичному напрямі, охопивши другу половину ХХ ст. Зазначимо, що з 1992 р. в музеї, фактично, діяла стаціонарна виставка, присвячена участі радянської армії бойових діях за межами СРСР, зокрема, в Афганістані. Такий підхід був, дійсно, інноваційним. Разом з тим, створення окремого музею, присвяченого Збройним Силам України було б ефективнішим з точки зору репрезентації історії воєнної справи в Україні від найдавніших часів до сьогодення (зрештою, Музей Збройних Сил України було створено у 1995 р.).

Щоб уникнути закидів з боку націонал-демократичних сил, директор музею В.А.Козлов запевняв, що музей набуде необхідного національного змісту. Допомогти в цьому мало створення музею Івана Гончара під егідою музею Великої Вітчизняної (який, власне, до нього не мав жодного стосунку, крім тяжби, пов'язаної з приміщеннями та ветеранським минулим самого Гончара), а також насичення експозиції мистецькими роботами, пов'язаними з іменами Шевченка, Лесі Українки, фотознімками визволених українських сіл, вишиваними рушниками, національним вбранням, побутовими речами. Саме у такому формально-вульгарному ключі (що полягав, зокрема, в ототожненні української етнокультури виключно із сільською культурою) мала відбуватися "українізація" музейного відображення війни.

Імовірно, що позірні реформи стратегій репрезентацій та інтерпретацій історії війни 1941–1945 рр. в музеї Великої Вітчизняної, а, насправді, слідування з боку директора установи усталеним радянським репрезентаціям було викликане тиском з боку ветеранського середовища лівого спрямування (свого часу він очолював Київську міську організацію ветеранів [6]). Тим більше, що музей позиціонувався як "меморіал пам'яті воїнів Великої Вітчизняної війни". А колективна пам'ять, на відміну від наукової історії, характеризується більшою суб'єктивністю, емоційністю, вибірковістю, застиглістю. Також не слід відкидати й особистісних факторів, оскільки А.В.Козлов очолював музей із 1976 року [9] й запропоноване ним бачення "реформування" музейних репрезентацій та інтерпретацій відповідали його внутрішнім переконанням.

Зрештою, з кінця 1991 по 1994 рр. головна експозиція Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр., фактично, не працювала, знаходячись на реекспозиції [1]. Натомість діяли виставки: "Краса, обпалена війною" І.Гончара, "Твої, Батьківщино, сини. Обов'язок, подвиг, трагедія", присвячена локальним війнам СРСР II пол. ХХ ст., "Чекай на мене" (на ній були представлені фронтів листи), до 50-річчя оборони Києва, а також про оборону й визволення міста Севастополя. Порівняно із радянським часом на виставках, присвячених війні посилювся гуманітарний аспект, проте, в цілому, вони все ще базувалися на радянських зразках. Планувалося розширити профіль музею так, щоб, крім воєнної історії, у ньому були представлені мистецтво, культура, народна творчість України на різних етапах її розвитку [5].

Розпливчате бачення профілю закладу, майже трьохрічна робота з реекспозиції говорили про те, що ні всередині музею, ні в суспільстві, ні на рівні держави не було чіткого бачення майбутнього закладу. Більше того, директор В.А.Козлов та, імовірно, деяка частина працівників музею, прагнули зімітувати та, подекуди, спровокувати зміни музейного контенту, "спустивши їх на гальмах", й законсервувати напрацьовані у радянські часи репрезентації та інтерпретації історії Другої світової війни

(Зазначимо, що така оцінка діяльності В.А.Козлова базується на його поглядах, висловлених у інтерв'ю. Існує також точка зору, що реекспозиція була чи не основним його завданням наприкінці життя і він неодмінно хотів встигнути її закінчити [6]). Водночас це не спростовує тези про те, що для В.А.Козлова пріоритетною була консервація радянських інтерпретацій та репрезентацій історії Другої світової війни у ввіреному йому музеї. Музей, який у своїй практиці не наважувався спиратися на наукові дослідження й чекав на вказівки з боку держави, опинився у складній ситуації, бо державна влада була нестабільною, а системна історична політика, фактично, відсутньою.

Наукова новизна. Вперше висвітлюються стратегії репрезентації та інтерпретації минулого в Українському державному музеї історії Великої Вітчизняної Війни в перехідний період кінця 1980-х – I пол. 1990-х рр., та з'ясовані основні чинники, що вплинули на їхнє формування.

Висновки. До основних чинників, що вплинули на стратегії репрезентації та інтерпретації минулого в Українському державному музеї історії Великої Вітчизняної Війни у перехідний період кінця 1980-х – I пол. 1990-х рр. належать:

- крах радянської пропаганди, на якій базувалися музейні репрезентації та інтерпретації Другої світової війни;
- суспільний дискурс щодо радянської спадщини, який ставив під сумнів саме існування музею;
- плюралізація історичної політики, що спричинила відсутність "єдиної правильної" версії репрезентацій та інтерпретацій Другої світової війни;
- інструментальне використання музею в політичному протистоянні за прихильність електорату

Вплив цих чинників призвів до формування таких стратегій репрезентації та інтерпретації минулого в Українському державному музеї історії Великої Вітчизняної війни у перехідний період: опціональне розширення профілю музею (в залежності від зовнішніх викликів), приладжування наявних репрезентацій та інтерпретацій під український народницький наратив (у його вульгарній формі) з одночасним збереженням, наскільки це можливо, радянського варіанту історичної пам'яті про Другу світову війну, посилення уваги до антропологічного виміру війни, дрейф від глорифікації радянського історичного міфу до славлення військового подвигу рядових солдатів та вшанування пам'яті полеглих. Крім того, музей зайняв вичікувальну позицію, закрившись на трьохрічну реекспозицію, даючи проблемам, що постали перед закладом вирішитися самим собою. Зайнявши таку "антикрихку" (за Н. Талебом) позицію, коли деструктивний вплив іде на користь, музей зумів зберегтися, незважаючи на намагання його опонентів кардинально змінити, а то й, взагалі, припинити його роботу.

Отримані результати дослідження були необхідними для подальшого дослідження репрезентацій та інтерпретацій музею Великої Вітчизняної війни після завершення реекспозиції у 1994 р.

Література

1. Артемов О. С. Храм ратної слави. Цього року виповнилося 20 років Музеєві історії Великої Вітчизняної війни [Текст] / О. С. Артемов // Голос України. – 8 жовтня 1994 року. – № 192 (942).
2. Атака на музей : О непристойной шумихе вокруг Мемориального комплекса над Днепром [Текст] / Г. Шупик, Б. Колесник, З. Ананьева, Г. Киреев // Киевский вестник. – 9 апреля 1991 года. – № 67.
3. Виступ Голови Верховної Ради Української РСР Л. М. Кравчука перед ветеранами Великої Вітчизняної війни на відкритті реліквійної виставки "Героїчна оборона Києва" у Меморіальному комплексі "Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років" 20 серпня 1991 року [Текст] / Л. М. Кравчук // Голос України – 22 серпня 1991 року. – № 162.
4. Відкритий лист Прем'єр-міністру України добродію В. П. Фокіну [щодо приміщення для Музею І.Гончара] [Текст] / Ю. Гнаткевич, О. Кулик, М. Нестерук, В. Хитрук // Культура і життя. – 31 серпня 1991. – № 35.
5. Жуковский В. Музей расширяет профиль [Текст] / В. Жуковский // Пограничник Украины ; Если мы войну забудем... – 18 апреля 1992.
6. Жуковский В. Будівничий музейної справи [Текст] / В. Жуковский // Ветеран України. – 7 травня 1998 року.
7. Заїка А. Створення УЦНК "Музей Івана Гончара" (1991 – 2004) [Електронний ресурс] / А. Заїка // Національний центр народної культури "Музей Івана Гончара" : веб-сайт. – Режим доступу : <http://honchar.org.ua/p/istoriya-stvorennya-utsnk-muzej-ivana-honchara-1993-2004>.
8. Касьянов Г. В. Украина 1991–2007 : очерки новейшей истории [Текст] / Г. В. Касьянов. – К., 2008. – 480 с.
9. Ковальчук, І. П. Козлов Василь Андрійович [Електронний ресурс] / І. П. Ковальчук // Енциклопедія сучасної України : веб-сайт. – Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=7877.
10. Козлов В. А. Меморіал Слави над Дніпром. Музей Великої Вітчизняної війни розширює свій профіль [Текст] / В.А. Козлов, В. Жуковский // Демократична Україна. – 7 травня 1992.
11. Легасова Л. В. Україна в Другій світовій війні у музейному просторі [Текст] / Л. В. Легасова, Н. О. Шевченко // Україна в Другій світовій війні : Погляд з XXI ст. : Історичні нариси : У 2-х кн. Кн. 2. – К., 2011. – С. 898-940.
12. Михайленко Н. Юбилей Победы – без победителей [Текст] / Н. Михайленко // Народна армія. – 6 серпня 1993 року.
13. Музей війни народної : Збірник наукових статей [Текст] / Упорядн. : В. О. Жуковский, М. В. Коваль, Л. В. Легасова та ін. – К., 1999. – 60 с.
14. Основні дати життя і творчості Гончара Івана Макаровича (1911–1993) [Електронний ресурс] // Національний центр народної культури "Музей Івана Гончара" : веб-сайт. – Режим доступу : <http://honchar.org.ua/zasnovnyk/zhyttyepys/osnovni-daty-zhyttya-ta-tvorchosti>.

15. Реліквії відваги і честі : Розповідь директора Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років генерал-майора запасу В. А. Козлова [Текст] / В. А. Козлов // Прапор Перемоги. – 4 травня 1990 року. – С. 3.
16. Руденко С. Б. Про номенклатурний субстрат сучасної української влади [Текст] / С. Б. Руденко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2014. – Вип. 33. – С. 218—230. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&>.
17. Тетерук В. Фронтний пролог Майстра [Текст] / В. Тетерук // Голос України. – 13 лютого 1992 року.
18. Чекмишев О. А Берегиня сумує ... У музеї Івана Макаровича Гончара [Текст] / О. Чекмишев // Культура і життя. – 31 серпня 1991 року – № 35.

References

1. Artemov, O.S. (1994). The temple of the battle fame. In this year Museum of Great Patriotic war had reached 20 years. *Holos Ukrayiny*, 192 (942) [in Ukrainian].
2. Shupyk, G., Kolesnyk, B., Anan'eva, Z., Kyreev, G. (1991). Assault on museum. *Kyevskiy vestnyk* [in Russian].
3. Kravchuk, L.M. (1991). Speech of the Head of parliament of Soviet Ukraine Kravchuk to veterans on the occasion of opening of relic exhibition "Heroic defense of Kiev" in the Memorial complex "Ukrainian state museum of history of Great Patriotic war 1941 – 1945". *Holos Ukrayiny* [in Ukrainian].
4. Ghatkevych, Ju., Kulyk, O., Nesteruk, M., Khytruk, V. (1991). Opening letter to Premier-Minister of Ukraine sir V.P. Fokin about rooms for Ivan Honchar museum. *Kuljtura i zhyttja*, 35 [in Ukrainian].
5. Zhukovskiy, V. (1992). Museum makes profile wider. *Poghranychnyk Ukrayiny* [in Russian].
6. Zhukovskiy, V. (1998). The architect of museum activity. *Veteran Ukrayiny* [in Ukrainian].
7. Zajika, A. (2010) Creation of the "Ivan Honchar museum" (1991 – 2004). *Nacionalnyj centr narodnoji kuljtury "Muzej Ivana Ghonchara"*. Retrieved from www.Honchar.org.ua [in Ukrainian].
8. Kasijanov, G.V. (2008). Ukraine in 1991 – 2007: sketches of the recent history. *Kyev* [in Russian].
9. Kovalchuk, I.P., Kozlov Vasylj Andriyovych. *Encyklopedija suchasnoji Ukrayiny*. Retrieved from www.Esu.com.ua [in Ukrainian].
10. Kozlov, V.A. (1992). Memorial of the Fame above Dnieper. *Demokratychna Ukrayina* [in Ukrainian].
11. Leghasova, L.V., Shevchenko, N.O. (2011). Ukraine in WWII in museum sphere. *Ukraine in WWII: Sight through the centuries: Historical sketches, Vol.2. Kyiv* [in Ukrainian].
12. Mykhajlenko, N. (1993). Anniversary of Victory – without victors. *Narodna armija* [in Russian].
13. The main dates of the life and art of Honchar Ivan Makarovych (1911–1993). Retrieved from www.Honchar.org.ua [in Ukrainian].
14. Kozlov, V.A. (1990). Relics of the brave and honor: talk with director of Ukrainian state museum of history of Great Patriotic war 1941 – 1945, major-general in reserve V.A.Kozlov. *Prapor Peremohy* [in Ukrainian].
15. Rudenko, S.B. (2014). About nomenclature substrate of the contemporary Ukrainian power. *Aktualni problemy istoriji, teoriji ta praktyky khudozhnoji kuljtury*, 33, 218-230 [in Ukrainian].
16. Teteruk, V. (1992). Front Master prologue. *Gholos Ukrayiny* [in Ukrainian].
17. Zhukovskiy, V.O., Koval, M.V., Legasova, L.V. et al. (1999). *Museum of people's war* [in Ukrainian].
18. Chekmyshev, O.A (1991). Bereghynja mourns ... In the Ivan Honchar museum. *Kuljtura i zhyttja*, 35 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.12.2016 р.

УДК 130.2

Бабушка Лариса Дмитрівна
кандидат філософських наук, доцент,
докторант кафедри історії та теорії культури
Національної музичної академії України
ім. П. І. Чайковського
larisababushka@gmail.com

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ СВЯТА: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Метою дослідження є виявлення основних концептів феноменології свята, котрі постають структурною підсистемою феноменології культури. **Методологія** дослідження передбачає використання таких загальнонаукових методів: типологічного – для виявлення ключових характеристик потреби свята; феноменологічної рефлексії, що дає змогу диференціювати феноменальні форми "потоків свідомості" й глибинну інтенціональність "чистої свідомості"; культурологічний підхід – для аналізу природи феномена. **Наукова новизна** дослідження полягає у визначенні природи феномена свята. Запропонована класифікація основних концепцій, що характеризують феноменологію свята, яка, в свою чергу, є підсистемою феноменології культури. **Висновки.** Феноменологія свята є підсистемою, що входить до загальної системи феноменології культури та включає до своєї основи творчу діяльність організаторів та учасників свята; наділена власними, індивідуальними відмінностями; є "alma mater" феноменів святкової культури: ритуалу, церемонії, обряду; розглядає реальність та ілюзорність як амбівалентність впливу на присутніх. Зрештою, феноменологія свята реалізує функції свята, які виступають концептами в її феноменології.

Ключові слова: феноменологія, еортологія, культура, свято, ритуал, церемонія, обряд.